УДК [342.841:340.134] (477)

Каткова Т.В.
к.ю.н., доцент кафедри кримінального процесу ННІ ПЕС ХНУВС

Співвідношення Закону України “Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень"з міжнародними конвенціями про боротьбу з корупцією

Боротьба з корупцією в Україні неможлива без урахування величезного і, в цілому, позитивного досвіду, який накопичено світовою спільнотою і відображено у міжнародних актах, серед яких слід відзначити: Конвенцію Організації Об’єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003 р.; Конвенцію ООН проти корупції, що ратифікована Україною 18.10.2006 р.; Європейську кримінальну конвенцію про боротьбу з корупцією від 7 січня 1999 року, яка ратифікована Україною 18.10.2006 р.; Європейську цивільну конвенцію про боротьбу з корупцією від 4.11.1999 р., яка ратифікована Україною 1.01.2006 р.

Ці міжнародні правові акти визначають основні напрямки удосконалення законодавства країн, що їх підписали. Але з підписання цих актів лише починається складний процес імплементації норм міжнародного права у національне законодавство.

В усіх перелічених конвенціях наголошується, що кожна держава-учасниця конвенції забезпечує реалізацію її положень згідно з основними принципами своєї правової системи.

Використання зарубіжних норм і інститутів має базуватися на вітчизняних витоках з урахуванням особливостей власної української правової системи. Як вірно визначає М.Є.Шумило: “механічне запозичення норм законодавства розвинених країн має бути надзвичайно обережним. Необхідно вивчення їх дій в наших умовах і у взаємозв’язку із нормами суміжних галузей права. От тоді ми визначимося, що корисно, а що шкідливо або передчасно. Ми маємо рухатися у напрямку європейських правових цінностей, але робити це треба виважено законодавство це не технічний механізм, а соціальний організм, народжений конкретними “системними умовами”[1, С. 17].

З цих позицій варто розглянути наскільки положення Закону України “Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правових порушень” відповідають міжнародним конвенціям. Так, ст. 26 Конвенції ООН проти корупції від 18.10.2006 р. пропонує встановлення відповідальності юридичних осіб, а саме: Частина 1. “Кожна держава-учасниця вживає таких заходів, які з урахуванням її принципів права, можуть бути необхідними для встановлення юридичної відповідальності за участь у злочинах, що відзначені цією Конвенцією”. Частина 2. “За умови дотримання принципів права держави-учасниці відповідальність юридичних осіб може бути кримінальною, цивільно-правовою або адміністративною”. Частина 3. “Притягнення до такої відповідальності не заперечує кримінальної відповідальності фізичних осіб, які вчинили злочин”, а частина 4 визнає, що кожна держава-учасниця, зокрема, забезпечує застосування щодо юридичних осіб, які притягуються до відповідальності відповідно до цієї статті, ефективних, домірних і таких, що здійснюють стримувальний вплив, кримінальних або некримінальних санкцій, у тому числі і грошових. Як бачимо, положення конвенції носять толерантний характер стосовно внутрішнього законодавства країн-учасниць.

Але Закон “Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень”, який розповсюджується лише на юридичних осіб приватного права, не визначає, до якого виду відповідальності притягується юридична особа – кримінальної, цивільної чи адміністративної.

У кримінальному праві України основоположним і беззаперечним є доктринальне твердження про індивідуальну кримінальну відповідальність – тобто суб’єктом злочину може бути тільки фізична особа. Уведення законом відповідальності юридичної особи приватного права потребує визначення, до якого виду відповідальності вона відноситься, оскільки від цього залежить, які процедурні норми (кримінально-процесуальні, цивільно-процесуальні чи адміністративного процесу) будуть застосовуватися.

Загально відомо, що порушення процедури прийняття рішення про притягнення до будь-якого виду відповідальності тягне визнання такого рішення незаконним і його скасування. Порядок притягнення до відповідальності юридичних осіб приватного пра - ва не підпадає під жодний із існуючих в Україні процесуальних ко-

дексів.

Автори Закону "Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень" у ст. 9 передбачили новий порядок притягнення до відповідальності, який не витримує ніякої критики, оскільки суперечить не тільки Конституції України, а і принципам і нормам міжнародного права в галузі прав і основних свобод людини (права на оскарження будь-яких рішень посадових осіб, презумпції невинуватості, права на захист тощо).

Так, згідно з ч.3 ст.9 цього Закону провадження у справі починається з моменту складення прокурором протоколу щодо юридичної особи за наявності обвинувального вироку, що набрав законної сили, яким встановлено винуватість фізичної особи у вчиненні будь-якого із злочинів, передбачених Кримінальним кодексом, за корупційні правопорушення, або ухвали чи постанови про закриття кримінальної справи з підстав, передбачених пунктами 4 та 8 частини 1 статті 6, статтею7 та пунктами 1,4 статті 7-1 КПК України. Копія цього протоколу надсилається до суду, а також направляється юридичній особі.

Як бачимо, така процедура (на відмінність від КПК України) не передбачає складання прокурором постанови, не визначає порядок її вручення представнику юридичної особи і не надає права зацікавленим особам (що передбачено Конституцією України) оскаржити таке рішення про порушення провадження до суду.

Незрозуміло, чому прокурор складає такий процесуальний документ як протокол, а не постанову, і чому саме прокурор ініціює початок провадження стосовно юридичної особи приватного права.

Відповідно до змісту Конвенції ООН про боротьбу з корупцією юридична особа може бути притягнута до відповідальності, коли судом буде встановлено, що засуджена за корупційні правопорушення фізична особа діяла безпосередньо в інтересах юридичної особи, а не зі своїх приватних інтересів. А із змісту ст.9 та ст.10 Закону "Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень" цього не видно. До того ж у ст. 9 Закону не визначено, які докази можуть бути покладені судом в основу рішення – постанови про накладення стягнення на юридичну особу та порядок збирання і надання суду таких доказів.

Така невизначеність у Законі призведе до необґрунтованого притягнення до відповідальності юридичних осіб, наслідками якої можуть бути суворі стягнення, що передбачені у ст. 3:

1) штраф;
2) заборона займатися певним видом діяльності;
3) конфіскація майна;
4) ліквідація юридичної особи.

Цей Закон надає прокуратурі фактично необмежені права - за допомогою такої недосконалої процедури фактично можна знищити будь-яку юридичну особу приватного права. А це вже, вибачте, не боротьба з корупцією, а боротьба з приватним бізнесом. Закон має бути інструментом у боротьбі з будь-яким злочином і надійною перепоною для зловживань посадових осіб, які його будуть застосовувати. Тому пропоную звернутися до Президента України і відповідних Комітетів Верховної Ради про продовження мораторію на уведення в дію цього закону ще на півроку, а за цей час підготувати його нову редакцію, яка буде відповідати положенням міжнародних і європейських конвенцій, і врахувати власні українські правові традиції в галузі здійснення судочинства.

Література

1. М.Е. Шумило. Комплексний поход к реформированию досудебного производства в отечественном уголовном процессе // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О.Дідоренка - №3. - 2008. С. 13-20.